

ВИРОБНИЧІ РЕСУРСИ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

PRODUCTION RESOURCES AS ONE OF THE FACTORS OF EVALUATION OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE INDUSTRIAL ENTERPRISE

УДК 338:658.5

Крет І.З.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій Національний університет «Львівська політехніка»

Петрушка Т.О.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій Національний університет «Львівська політехніка»

Гавриляк А.С.

к.т.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій Національний університет «Львівська політехніка»

У статті викладено основні аспекти оцінювання економічного розвитку виробничого підприємства з погляду виробничих ресурсів. Результат ресурсного забезпечення виробничої діяльності промислового підприємства напряму залежить від того, які для цього процесу використовуються методи та інструментарій. Проведено аналіз наявної теоретико-методологічної бази виробничих ресурсів промислового підприємства. Розглянуто особливості побудови часткових показників ефективності ресурсного забезпечення діяльності підприємства. Виокремлено чотири типи часткових показників ефективності використання певного виду виробничих ресурсів підприємства. Порівняно ефективність діяльності двох підприємств за певний часовий період. Доведено, що найбільш узагальненим показником вимірювання ефективності використання певного виду ресурсів є рентабельність цього виду виробничих ресурсів підприємства та подальше елімінування у процесі його розрахунку впливу зовнішніх чинників.

Ключові слова: економічний розвиток, виробничі ресурси, елімінування, рентабельність, ефективність використання, певний вид ресурсу.

В статье изложены основные аспекты оценки экономического развития произ-

водственного предприятия с точки зрения производственных ресурсов. Результат ресурсного обеспечения производственной деятельности промышленного предприятия напрямую зависит от того, какие для этого процесса используются методы и инструментари. Проведен анализ существующей теоретико-методологической базы производственных ресурсов промышленного предприятия. Рассмотрены особенности построения частных показателей эффективности ресурсного обеспечения деятельности предприятия. Выделены четыре типа частных показателей эффективности использования определенного вида производственных ресурсов предприятия. Проведено сравнение эффективности деятельности двух предприятий за определенный временной период. Доказано, что наиболее обобщенным показателем измерения эффективности использования определенного вида ресурсов является рентабельность этого вида производственных ресурсов предприятия и дальнейшее элиминирование в процессе его расчета влияния внешних факторов.

Ключевые слова: экономическое развитие, производственные ресурсы, элиминирование, рентабельность, эффективность использования, определенный вид ресурса.

The article outlines the main aspects of the economic development assessment of the industrial enterprise in terms of production resources. The result of the resource support of the industrial enterprise's production activities directly depends on the methods and tools, used for this process. The analysis of the existing theoretical and methodological base of production resources of the industrial enterprise, was made. The features of creating the private indicators of the effectiveness of resource support of the enterprise's activities, are considered. Four types of the private indicators of efficiency of using of a certain type of enterprise production resources, are emphasized. The assumption, is made, about the independence of a change of the efficiency of using of a certain type of production resources of the enterprise from a change of used volumes of these resources. If this assumption was fully executed in a particular case, then the effectiveness of the resource using would be a reliable indicator for comparing the enterprise's activity results, both in time and in spatial sections. For example, the resource profitability in the reporting period in the enterprise decreased in comparison with the main period, but due to the volume increasing of this resource, the company's profit in the reporting period is bigger than in the main one. However, it should be noted, that the improvement reserves of the company's activity, in this case, exist only if the reduction efficiency of the resource using didn't effect exogenous (external, uncontrolled by the enterprise) factors, in particular, the reduction of the enterprise's product price and the demand reducing for it. A comparison was made of the two enterprises' performance over a certain period of time. The question arises about the possibility of implementing an adequate level of accuracy and justification for assessing the dynamics of efficiency of using a certain type of industrial resources of the enterprise. It's been proven, that, as the most generalized indicator of measuring the efficiency of using a certain type of resources is the profitability of this certain type of production resources of the enterprise and further elimination in the process of its calculation of the influence of external factors.

Key words: economic development, production resources, elimination, profitability, efficiency of using, a certain type of resource.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання під час формування виробничої програми підприємства концентрують свою увагу на раціоналізації ресурсного забезпечення виробництва. Це пов'язано з обмеженістю матеріально-технічних ресурсів, недостатністю власних фінансових ресурсів та кредитних коштів для втілення планових завдань.

При цьому результат ресурсного забезпечення виробничої діяльності промислового підприємства напряму залежить від того, які для цього процесу використовуються методи та інструменти.

Здебільшого підприємства оцінюють економічну ефективність використання ресурсів, але

при цьому не враховуються етапи залучення та розподілу ресурсів у процесі виробництва, що не дає змоги визначити всіх факторів впливу на кінцевий результат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам визначення економічної ефективності використання різних видів ресурсів присвячено багато праць вітчизняних науковців. Такі вчені, як І.М. Бойчик [1], А.Ф. Бурик [2], Ю.В. Дзядикувич [3], Н.В. Касьянова [4], О.В. Калініченко [5], І.М. Сотник [6], пропонують визначити економічну ефективність використання виробничих ресурсів через окремі показники прибутковості.

Лише останнім часом науковці [7–11] акцентували увагу на тому, що лише оцінювання ефективності використання всього комплексу ресурсів дасть змогу підприємству розробити найбільш дієві заходи з удосконалення механізму ресурсного забезпечення виробничої діяльності.

Постановка завдання. Метою дослідження є врахування етапів залучення та розподілу ресурсів у процесі виробництва і визначення всіх факторів впливу на кінцевий результат.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні виробничими підприємствами використовується широкий спектр показників оцінки ефективності використання ресурсів у процесі виробництва. До таких належить фондівіддача, матеріалівіддача, виробіток, продуктивність, рентабельність ресурсів та ін. Але ці показники відображають ефективність використання лише окремого виду ресурсу.

Та вони не дають загального уявлення про використання всього комплексу ресурсів підприємства. Водночас невирішеними залишаються питання методики оцінки економічної ефективності забезпечення ресурсами виробничої діяльності підприємства.

Покращення конкурентоздатності продукції та зростання фінансових результатів діяльності вітчизняних підприємств неможливі без підвищення рівня ефективності використання їхніх виробничих ресурсів.

Таке підвищення вимагає розроблення низки науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення процесу управління трудовими, технічними, матеріальними та іншими видами

ресурсів підприємств, із метою переходу на переважно інтенсивний тип розвитку виробничого процесу.

Проте слід відзначити, що розробленню програми таких заходів повинно передувати детальне оцінювання наявного натеper на підприємстві рівня ефективності використання його виробничих ресурсів.

Розглянемо спочатку особливості побудови часткових, тобто тих, які характеризують окремі види виробничих ресурсів підприємства, показників ефективності ресурсного забезпечення його діяльності.

При цьому слід відзначити, що результатами виробничо-господарської діяльності підприємства виступають насамперед показники обсягів виробництва продукції (у натуральних чи вартісних одиницях виміру) та прибутку підприємства від операційної діяльності, а обсяги витрат ресурсів можуть бути відображені передусім у вигляді розміру цих ресурсів або поточних витрат на їх утримання та експлуатацію.

Внаслідок цього можна виокремити чотири типи часткових показників ефективності використання певного виду виробничих ресурсів підприємства (рис. 1):

Слід відзначити, що під час розрахунку часткових показників ефективності використання виробничих ресурсів підприємства результати виробничо-господарської діяльності підприємства здебільшого не поділяються на окремі частки, що відповідають тому чи іншому виду ресурсів. Це пов'язано з тим, що здійснити такий поділ, як правило, у принципі неможливо, оскільки резуль-

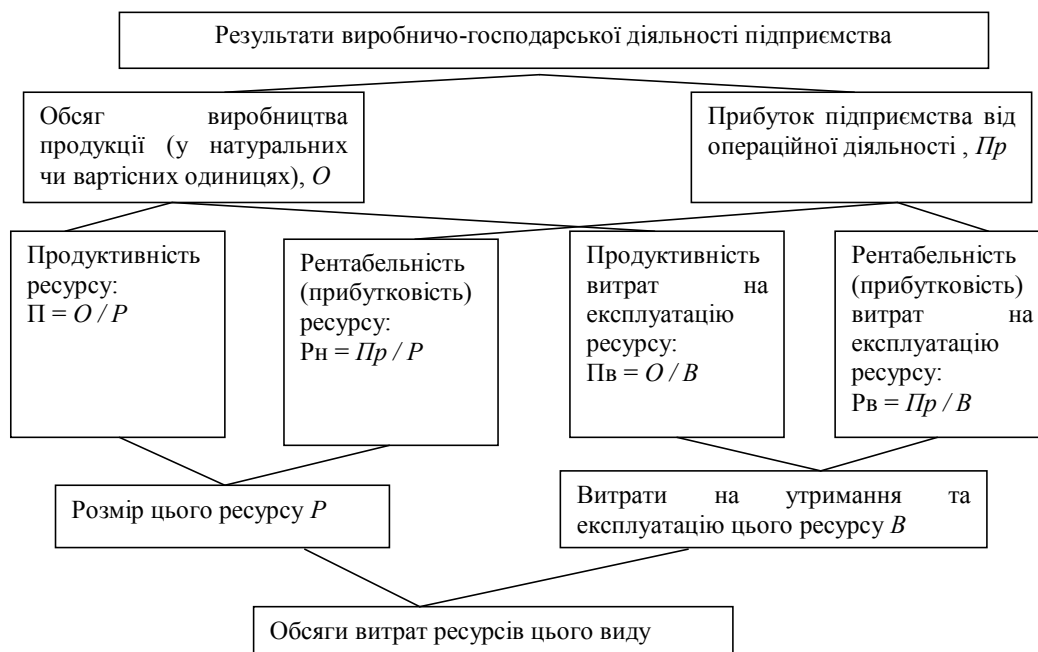

Рис. 1. Схема утворення часткових показників ефективності використання певного виду виробничих ресурсів підприємства

тат виробничого процесу утворюється внаслідок спільної дії всіх ресурсів (трудових, технічних та матеріальних), що беруть у ньому участь.

Якщо ж припустити, що у виробничому процесі бере участь лише один вид виробничих ресурсів, і усі витрати підприємства складаються лише з витрат на його утримання та експлуатацію (очевидно, що таке припущення є лише теоретичним), то між показниками, які наведено на рис. 1, буде така залежність:

$$P_H = \frac{P_p}{P} = \frac{O - B}{P} = \frac{O}{P} - \frac{O \cdot B}{P \cdot O} = P \cdot \left(1 - \frac{1}{P_s}\right), \quad (1)$$

де P_H – рентабельність (прибутковість) ресурсу, частка одиниці;

P_p – прибуток від операційної діяльності, грн.;

O – обсяг виробництва продукції (у цьому разі – лише у вартісних одиницях), грн.;

B – витрати на утримання та експлуатацію цього ресурсу, грн.;

P – продуктивність цього виду ресурсів у вартісному виразі, грн.;

P_s – продуктивність витрат на експлуатацію цього виду ресурсів, грн.

Повернемося тепер до питання практичного застосування показників ефективності використання виробничих ресурсів підприємства у контексті обґрунтування критеріїв та індикаторів прийняття раціональних господарських рішень. З метою більш детального дослідження цього питання введемо припущення про незалежність зміни ефективності використання певного виду виробничих ресурсів підприємства від зміни застосовуваних обсягів цих ресурсів.

Якщо б це припущення у конкретному разі повністю виконувалося, то ефективність використання цього ресурсу являла би собою надійний індикатор для зіставлення результативності діяльності підприємства як у часовому, так і у просторовому розрізах.

Дійсно, нехай, наприклад, прибутковість ресурсу у звітному періоді на підприємстві зменшилася порівняно із базовим періодом, але завдяки зростанню обсягів цього ресурсу прибуток підприємства у звітному періоді є більшим, ніж у базовому.

Тоді такі тенденції будуть свідчити про невикористані резерви покращення результатів діяльності цього підприємства, оскільки у разі, коли б рівень ефективності використання цього ресурсу зберігся на базовому рівні, величина прибутку підприємства у звітному періоді була би більшою, ніж фактична. Проте слід відзначити, що резерви покращення діяльності підприємства у цьому разі є лише за умови, що на зниження ефективності використання ресурсу не вплинули екзогенні (зовнішні, некеровані підприємством) чинники, зокрема зниження цін на продукцію підприємства та скорочення попиту на неї.

Розглянемо тепер іншу ситуацію, коли порівнюється ефективність діяльності двох підприємств однієї галузі за однаковий часовий проміжок. Нехай одне з цих підприємств (перше) характеризується меншою ефективністю використання певного виду виробничих ресурсів, але завдяки більшому обсягу цього ресурсу отримує більший прибуток, ніж друге підприємство.

Тоді це буде свідчити про наявність резервів покращення діяльності у першого підприємства, оскільки воно зможе збільшити розмір свого прибутку, довівши ефективність використання відповідного виду виробничих ресурсів до рівня другого підприємства.

Таким чином, у разі справедливості припущення про незалежність зміни ефективності використання певного виду виробничих ресурсів підприємства від зміни застосовуваних обсягів цих ресурсів показник такої ефективності є індикатором пошуку резервів збільшення розміру фінансових результатів діяльності підприємств (рис. 2).

Однак слід відзначити, що сформульоване припущення на практиці виконується не завжди та, принаймні, не у повному обсязі. Одна з причин цього полягає у тому, що із збільшенням розмірів застосовуваних підприємством ресурсів досить часто зростають питомі витрати, пов'язані з їх експлуатацією, так як поступове залучення кожної додаткової одиниці ресурсів може обходитися підприємству усе дорожче.

У зв'язку з цим у кожній конкретній ситуації потрібно ретельно виявляти межі застосування висловленого вище припущення та враховувати можливість певних обстежень у застосуванні показників ефективності використання певних видів виробничих ресурсів як індикаторів пошуку резервів покращення виробничо-господарської діяльності підприємств.

Розглядаючи часткові показники ефективності використання певного виду ресурсів підприємства як інструменти аналізування розвитку підприємства, слід також відзначити, що кожен із цих показників, узятий окремо, не може надавати повну інформацію про динаміку такої ефективності.

Наприклад, зростання показника натуральної продуктивності не завжди приводить до підвищення рівня прибутковості певного ресурсу (якщо при цьому відбувається досить велике збільшення рівня питомих витрат, пов'язаних з утриманням та експлуатацією цього виду виробничих ресурсів).

З іншого боку, збільшення показника прибутковості цього виду ресурсів підприємства не завжди може бути викликано зростанням інтенсивності його використання, а бути наслідком впливу екзогенних чинників, зокрема збільшенням рівня цін на продукцію підприємства.

У зв'язку з вищевикладеним постає питання про можливість здійснити з достатнім рівнем точності та обґрунтованості оцінку динаміки ефек-

Основне припущення: зміна ефективності використання цього виду виробничих ресурсів підприємства не залежить від зміни застосування обсягів цього ресурсу	Вид аналізу	
	Динамічний	Просторовий
	<p style="text-align: center;"><u>Вихідні дані:</u></p> $P_o < P_1, \quad \Phi_o < \Phi_1$ – обсяги певного виду ресурсів підприємства відповідно у базовому та звітному періодах;	<p style="text-align: center;"><u>Вихідні дані:</u></p> $\Phi'_1 < \Phi'_2, \quad \frac{\Phi'_1}{P'_1} > \frac{\Phi'_2}{P'_2}$ – обсяги певного виду ресурсів відповідно у першого та другого підприємства галузі;
<p style="text-align: center;"><u>Умови:</u></p> $\frac{\Phi_o}{P_o} > \frac{\Phi_1}{P_1}, \quad P'_1 < P'_2$ – розмір фінансових результатів підприємства відповідно у базовому та звітному періодах	<p style="text-align: center;"><u>Умови:</u></p> $P'_1 < P'_2; \quad \Phi'_1 < \Phi'_2$ $\frac{\Phi'_1}{P'_1} > \frac{\Phi'_2}{P'_2}$ – розмір фінансових результатів відповідно у першого та другого підприємства	
<p style="text-align: center;">Резерв зростання фінансового результату підприємства:</p> $PZ = P_1 \cdot \left(\frac{\Phi_o}{P_o} - \frac{\Phi_1}{P_1} \right)$	<p style="text-align: center;">Резерв зростання фінансового результату у другого підприємства:</p> $PZ' = P'_2 \cdot \left(\frac{\Phi'_1}{P'_1} - \frac{\Phi'_2}{P'_2} \right)$	
<p>Показник ефективності використання ресурсів є індикатором пошуку резервів зростання фінансових результатів діяльності підприємства</p>		

Рис. 2. Структурно-логічна схема обґрунтування доцільності застосування показника ефективності використання певного виду виробничих ресурсів підприємства як індикатора пошуку резервів збільшення фінансових результатів його діяльності

тивності використання певного виду виробничих ресурсів підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження показало, що найбільш дієвим підходом до вирішення цього питання є взяття за основу оцінювання показника рентабельності цього виду виробничих ресурсів підприємства (як найбільш узагальненого показника вимірювання ефективності використання певного виду ресурсів) та елімінування у процесі його розрахунку впливу зовнішніх чинників на зміну цього показника.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бойчик І.М. Економіка підприємства : посібник / за ред. І.М. Бойчик. Київ : Атіка, 2007. 528 с.
2. Бурик А.Ф. Планування діяльності підприємства : посібник / за ред. А. Ф. Бурик. Київ : ЦУЛ, 2013. 260 с.
3. Дзядикевич Ю.В. Економічні основи ресурсозбереження: посібник. Тернопіль: Вектор, 2015. 76 с.

4. Касьянова Н.В. Потенціал підприємства: формування та використання : підручник / за ред. Н.В. Касьянової. Київ : Ліра-К, 2013. 248 с.

5. Калініченко О.В. Економіка підприємства. Практикум: посібник / за ред. О.В. Калініченко, О.Д. Плотник. Київ : Кондор, 2012. 600 с.

6. Сотник І.М. Економічні основи ресурсозбереження: посібник / за ред. І.М. Сотник. Суми: Університетська книга, 2013. 230 с.

7. Яркіна Н.М. Економіка підприємства: посібник / за ред. Н. М. Яркіної. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

8. Іванілов О.С. Економіка підприємства : підручник / за ред. О.С. Іванілова. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 728 с.

9. Петрушка Т.О. Оцінювання ефективності ресурсного забезпечення виробничо-господарської діяльності промислових підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України. Збірник науково-технічних праць*. 2011. Вип. 21.02. С. 269–275.

10. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: посібник / за ред. Г. В. Савицької. Київ : Знання, 2007. 668 с.

11. Крет І.З., Петрушка Т.О. Формування та оцінювання індикаторів конкурентоспроможності продукції промислових підприємств. *Математико-економіко-соціологічний вісник. Греш і математика*. 2017. № 9. С. 4–8.

REFERENCES:

1. Boychik I.M. (2007) *Ekonomika pidpryyemstva* [Business Economics]. Kyiv: Atika. (in Ukrainian)
2. Buryk A.F. (2013) *Planuvannya diyal'nosti pidpryyemstva* [The planning of the enterprise activity]. Kyiv: CEL. (in Ukrainian)
3. Dzyadkevich Y.V. (2015) *Ekonomichni osnovy resursozberezhennya* [The economic fundamentals of resource preservation]. Ternopil: Vector. (in Ukrainian)
4. Kasyanova N.V. (2013) *Potentsial pidpryyemstva: formuvannya ta vykorystannya* [Potential of the enterprise: formation and use]. Kyiv: Lira-K. (in Ukrainian)
5. Kalinichenko O.V. (2012) *Ekonomika pidpryyemstva. Praktykum* [Business Economics. Workshop]. Kyiv: Condor. (in Ukrainian)
6. Sotnik I.M. (2013) *Ekonomichni osnovy resursozberezhennya* [The economic fundamentals of resource preservation]. Sumy: University book. (in Ukrainian)
7. Yarkina N.M. (2017) *Ekonomika pidpryyemstva* [Business Economics]. Kyiv: Lira-K. (in Ukrainian)
8. Ivanilov O.S. (2009) *Ekonomika pidpryyemstva* [Business Economics]. Kyiv: The center of educational literature. (in Ukrainian)
9. Petrushka T.O. (2011) Otsinyuvannya efektyvnosti resursnoho zabezpechennya vyrobnycho-hospodars'koyi diyal'nosti promyslovykh pidpryyemstv [Evaluation of resource preservation efficiency of industrial-economic activity of the industrial enterprises]. *Zbirnyk naukovo-tekhnichnykh prats'* (scientific messenger), vol. 21.02., pp. 269–275.
10. Savitskaya G. V. (2007) *Ekonomichnyy analiz diyal'nosti pidpryyemstva* [Economic analysis of the enterprise's activity]. Kyiv: Znannya. (in Ukrainian)
11. Kret I.Z., Petrushka T.O. (2017) Formuvannya ta otsinyuvannya indykatoriv konkurentospromozhnosti produktsiyi promyslovykh pidpryyemstv [Formation and evaluation of the indicators of production competitiveness of the industrial enterprises]. *Hrish i matematyka* (Mathematical, economic and sociological messenger), vol. 9, pp. 4–8.

Kret Igor

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Economics
of Enterprise and Investments
National University «Lviv Polytechnic»

Petrushka Tetyana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Economics
of Enterprise and Investments
National University «Lviv Polytechnic»

Gavrylyak Anatoliy

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Economics
of Enterprise and Investments
National University «Lviv Polytechnic»

PRODUCTION RESOURCES AS ONE OF THE FACTORS OF EVALUATION OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE INDUSTRIAL ENTERPRISE

The purpose of the article. When creating the production program, the enterprises focus their attention on the rationalization of the resource supply of production. The result of the resource supply of the industrial enterprise's production activities directly depends on the methods and tools used for this process.

In most cases, enterprises evaluate the economic efficiency of resource using while not taking into account the stages of attracting and distributing resources in the production process, which does not allow to determine all the factors influencing the final result.

So, the purpose of the study is to take into account the stages of attracting and distributing resources in the production process and determining all the factors influencing the final result.

Methodology. The features of creating partial, that is, those that characterize certain types of production resources of the enterprise, indicators of the resource support effectiveness of its activities, are considered. A structural-logical scheme has been submitted to substantiate the expediency of using an indicator of the efficiency of using a certain type of enterprise's production resources as an indicator of the search for reserves to increase the financial results of its activities.

Results. The features of creating partial, that is, those that characterize certain types of production resources of the enterprise, indicators of the resource support effectiveness of its activities, are considered.

It is assumed that only one kind of productive resources is involved in the production process, and all the costs of the enterprise consist only of the costs of its maintenance and operation (obviously, this assumption is only theoretical), then there will be a certain dependence between the indicators. And the effectiveness of using this resource would be a reliable indicator for comparing the performance of the enterprise both in time and in spatial sections.

The situation where the efficiency of activity of two enterprises of one branch in the same time interval is compared is considered. Let one of these enterprises (first) be characterized by less efficient use of a certain type of production resources, but due to more volume of this resource receives more profit than the second enterprise.

In the case of the fairness of the assumption of the independence of the change in the efficiency of the use of a certain type of productive resources of an enterprise from the change in the volumes of these resources, the indicator of such efficiency is an indicator of the search for reserves to increase the size of financial results of enterprises,

Practical implications. The most effective approach to solve this issue is taking as the basis of evaluation the rate of profitability of this type of enterprise resource (as the most generalized indicator of measuring the efficiency of using a certain type of resource) and to eliminate in the process of its calculation the influence of external factors on the change of this indicator.

Value/originality. In this work, the question of the possibility of implementing an adequate level of accuracy and validity of the evaluation of the dynamics of the efficiency of the use of a certain type of industrial resources of the enterprise, is considered.